

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาชุมชน จะดำเนินไปให้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ จากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น ที่จะให้ผลจากการพัฒนาโดยตรง จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทนั้นมีไม่มากนัก อย่างไรก็ตามเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของการวิจัย ผู้วิจัยได้พยายามรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะเสนอความสำคัญหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดและความจำเป็นของการพัฒนาชนบทในประเทศไทย
2. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท
 - 2.1 แนวคิดและหลักการของการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท
 - 2.2 การใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบท
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมในการพัฒนาของประชาชน
 - 3.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมในการพัฒนาของประชาชน
 - 3.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเข้าร่วมในโครงการพัฒนาของประชาชน
4. ความเป็นมาและสาระสำคัญของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
5. เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมของประชาชน

1. แนวความคิดและความจำเป็นของการพัฒนาชนบทในประเทศไทย

ประเทศไทย ได้ดำเนินการพัฒนาประเทศมานานแล้ว และได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก เมื่อปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) แล้ว หากพิจารณาในแง่ของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมแล้ว ท้องนี้ว่าประเทศไทยมีการพัฒนาตามสมควร กล่าวคือ มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเฉลี่ยถึงร้อยละ 7-8 ต่อปี (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี 2526 : 1) แต่การวิเคราะห์พัฒนาด้วยการพิจารณาด้านเศรษฐกิจอย่างเที่ยงย้อมไม่เป็นการเพียงพอ และยิ่งในปัจจุบันแนวความคิดในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ การพัฒนาประเทศจะต้องมุ่งพัฒนาเพื่อประชาชน ส่วนใหญ่อย่างแท้จริงจะต้องพยายามให้ประชาชนทุกคนมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และการศึกษาอย่างพอเพียง เพื่อให้เกิดความผาสุกในหมู่มวลชน (สมพร แสงชัย 2520 : 92)

ประชากรของประเทศไทยจำนวนมากถึงร้อยละ 87 อาศัยอยู่ในชนบท ในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ 80 มีอาชีพในทางเกษตรกรรม และต้องประสบกับปัญหาพื้นฐานของสังคมชนบท อันได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับความยากจน ความไม่รู้ ความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ต่าง ๆ และปัญหาด้านสุขภาพอนามัย (ประมวล เสนาฤทธิ์ 2527 : 122) นอกจากนี้ปัญหาพื้นฐานของสังคมชนบทดังกล่าวแล้ว ชาวชนบทยังประสบกับปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและความไม่เป็นธรรมอีกนานับประการ แม้ประเทศไทยจะมีการพัฒนามาบ้างแล้วก็ตาม แต่ผลของการพัฒนายังไม่ตกถึงมือประชาชนในชนบทอย่างแท้จริง ซึ่งถ้าหากจะเปรียบเทียบกับในเมืองแล้ว ชนบทจะได้ส่วนเฉลี่ยจากบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Economic Infrastructure) น้อยกว่า (World Bank 1975 : 5) ซึ่งถือว่าไม่เป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ ความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจ สังคม ของประชากรของประเทศเช่นนี้ นับเป็นจุดอ่อนสำคัญที่อันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นการที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหามาของชาวชนบทอย่างเร่งด่วน

ความคิดในการพัฒนาชนบทในประเทศไทยนั้น มีมานานแล้ว จะเห็นได้จาก รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ให้ความสนใจกับโครงการพัฒนาชนบทตลอดมา มากบ้างน้อยบ้างตาม ยุคสมัยและวิธีการพัฒนาชนบทก็แตกต่างกันไป ไม่ได้มีการกระทำต่อเนื่องกัน กล่าวคือ นโยบายการพัฒนาชนบทจะมีการเปลี่ยนทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล และเปลี่ยนตัวนัก บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาชนบท (เจจิม อุดกฤษย์ 2521 : 1) ปัญหาชนบทจึงไม่หมดสิ้นไป ยังคงปรากฏเป็นปัญหาใหญ่ที่ท้าทายความสามารถของ รัฐบาลปัจจุบันและผู้รับผิดชอบให้ศึกษาทางแก้ไขต่อไป

การพัฒนาชนบทในประเทศไทย เท่าที่มีหลักฐานแน่นอน เริ่มเมื่อพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้พระราชบัญญัติลักษณะ ปกครองท้องที่ พ.ศ. 2475 โดยให้ทรงปรับปรุงแก้ไขลักษณะการปกครองท้องที่ และ กำหนดคณาเขตพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวชนบทเสียใหม่ ต่อมาเมื่อโครงการใช้จ่ายเงินภาษี บำรุงท้องที่ พ.ศ. 2482 ซึ่งทำให้ราษฎรในชนบทได้มีส่วนใช้จ่ายเงินภาษีที่ตนเสียไป เพื่อ ประโยชน์ในการพัฒนาท้องที่ของตนเอง ไม่ต้องรอรัฐบาลแบ่งปันงบประมาณให้อย่างแต่ก่อน และในปี พ.ศ. 2485 ได้มีแผนการบูรณะชนบทของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ที่จะพัฒนาชาวชนบทให้เป็นพลเมืองดี มีการกินที่อยู่ดี มีการป้องกันโรคและอัคคีภัย และมี สาธารณะสมบัติ แต่ก็มีปรากฏว่ายังมีอุปสรรคและมีวิธีการที่ไม่เหมาะสมทันสมัย ทำให้ต้องหยุด ชะงักไประยะหนึ่ง ในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บรรดาประเทศทั้งหลายได้ประสบ ปัญหาหนัก ๆ ที่ทำให้ประเทศเสื่อมโทรม คือปัญหาความยากจน ความไม่รู้ และปัญหา ความเจ็บป่วยสุขภาพอนามัยไม่ดี (จิรพรหม กาญจนจิตรรา 2520 : 14) หลายประเทศ ได้้นำเอาวิธีการพัฒนาชุมชน (Community Development Process) มาใช้ปรับปรุง สภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบทของคนให้ดีขึ้น บางประเทศได้เริ่มดำเนินการตามโครงการ พัฒนาชุมชนทันทีหลังสงครามสงบ เช่น พม่า เกาหลี กรีซ ประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราช หลังสงคราม เช่น อินเดียน ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ ก็ใช้วิธีการพัฒนาชุมชนสร้างความ เจริญให้ประเทศ ความเคลื่อนไหวดังกล่าว ได้ขยายออกไปยังประเทศในแถบอเมริกาใต้ ออฟริกา อาณานิคมของอังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียม และสหรัฐอเมริกา ตลอดจนแพร่ หลายสู่ประเทศกำลังพัฒนาทั่วไป รวมทั้งประเทศไทยด้วย โดยเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น

(วิชัย ธรรมชอบ 2529 : 2) ประเทศศรีลังกา อินเดีย ออฟกานิสถาน และลาว เรียก "การพัฒนาชนบท" (Rural Development) ประเทศพม่า เรียก การศึกษามวลชน (Mass Education) ประเทศปากีสถาน เรียก โครงการประชาธิปไตยมูลฐาน (Basic Democracy Project) ประเทศไต้หวัน เรียก การบูรณะชนบท (Rural Reconstruction) ประเทศมาเลเซีย เรียก ปิตาธิปไตย หรือการสร้างชนบทให้ทันสมัย (Paternalisti Rural Modernization) สำหรับประเทศไทยเราใช้คำว่า การพัฒนาชุมชน (Community Development)

เนื่องจากการพัฒนาชุมชนเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง ใช้ความคิดริเริ่มของตนเองมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (The UN Bureau of Social Affair ช้างใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2523 : 10) ดังนั้นวิธีการพัฒนาชุมชนจึงน่าจะเป็นแนวทางพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองในระยะเวลายั่งยืนได้ดี ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงได้กำหนดใช้การพัฒนาชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน อันเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ซึ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากขึ้น นับตั้งแต่การรับรู้สภาพปัญหา การหาแนวทางแก้ไข รวมทั้งริเริ่มดำเนินการแก้ไขปัญหามาของตนเองและของชุมชน ในส่วนที่สามารถทำได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2530 : 373) ทั้งนี้เพราะในการดำเนินการใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและประชาชน การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญ และมีความจำเป็นต่อการดำเนินการนั้น ๆ เนื่องจากทำให้ผลของการดำเนินการมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในเรื่องของการมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมในการพัฒนานั้นมีแนวคิดพื้นฐาน ซึ่งจะได้อธิบายในรายละเอียดต่อไป

2. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท

2.1 แนวคิดและหลักการของการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท

การจัดการศึกษาเพื่อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเป็นสิ่งที่นักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายให้ความสำคัญ และให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ดังจะเห็น

ได้จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญ ความจำเป็นและบทบาทของ การศึกษาที่มีต่อการพัฒนาชนบท ที่สามารถรวบรวมได้ดังต่อไปนี้

แมคคลีมอนด์ (Mc Clymond 1975 : 1-6) ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาที่ประเทศกำลังพัฒนาประสบอยู่ เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ใน ชนบทคือคนในชนบทส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและพอมีพอกิน มาตรฐานการครองชีพต่ำ ทำให้คนหนีจากชนบทเข้าสู่เมือง เมื่อชนบทขาดกำลังคน การพัฒนาที่ทำได้น้อย รายได้ ภาคเกษตรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศก็ต่ำลง การจ้างงานก็น้อยลง คนชนบทแม้จะเข้า มาในเมืองก็ว่างงาน จากสาเหตุนี้ แมคคลีมอนด์กล่าวว่า การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาได้ โดยพยายามทำให้คนในชนบทมีการศึกษาที่จะพัฒนาอาชีพ เพื่อเพิ่มผลผลิตจากงานในชนบท พร้อมกับความคิดที่จะพัฒนาสังคมในชนบท ห้างร้านวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและสร้างให้เกิด ความรักท้องถิ่น การให้การศึกษาในลักษณะที่มุ่งให้คนไปศึกษาคือหรือการศึกษาตามแบบ ประเทศที่เจริญแล้ว อาจไม่เหมาะสมกับการพัฒนาชนบทในประเทศที่กำลังพัฒนา แนวทาง สำคัญก็คือการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบ และเป็นทาง วิชาชีพด้วย

ธนาคารโลก (World Bank 1980 : 50) ได้รวบรวมและ ประมวลผลงานวิจัยเกี่ยวกับการให้การศึกษาในโรงเรียนที่ส่งผลต่อผลิตภาพของเกษตรกรใน ชุมชน จากงานวิจัย 20 เรื่องพบว่า ผู้ที่ได้เรียนเพิ่มขึ้นจากเดิมที่ไม่มีความรู้เลยถึง 4 ปี จะทำให้เพิ่มผลิตภาพได้ 7.4 เปอร์เซ็นต์ แสดงให้เห็นว่าการศึกษาแม้แต่น้อยเพียงพื้นฐาน ที่เพิ่มขึ้น ช่วยให้เกิดการเพิ่มผลผลิตตามมาด้วยเหมือนกัน

วัตสัน (Watson 1982 : 7-11) ได้เสนอแนวคิดว่าการจัด การศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทจะต้องพิจารณาถึงการจัดการศึกษานอกระบบโดยใช้โรงเรียนเป็น ผู้ช่วยดำเนินการด้วย โดยถือว่าการศึกษานอกระบบที่โรงเรียนจัดขึ้นดังกล่าว มุ่งเน้นการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาชนบทและการศึกษาตลอดชีวิต

สำนักงานเลขาธิการจักรภพอังกฤษ (Commonwealth Secretariat 1971 : 4-5) ได้สรุปเกี่ยวกับเรื่องการจัดการศึกษาในท้องที่ชนบทว่า

โรงเรียนมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนอย่างมาก แต่ที่สำคัญคือโรงเรียนกับชุมชนต้องพัฒนา
ร่วมกันให้เกิดการประสานประโยชน์สูงสุด โรงเรียนจะต้องสร้างเจตคติในการพัฒนาชุมชน
ของตนเอง ดังนั้น การจัดการศึกษาในชุมชนจึงมีลักษณะพิเศษ โดยต้องมีการฝึกอบรมครูให้
เข้าใจเทคนิคเฉพาะ ที่จะทำให้เป็นทั้งผู้สอนนักเรียนให้มีส่วนในการพัฒนาชุมชน และเป็น
ผู้มีบทบาท เป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาชุมชนด้วย ดังนั้นการจัดการโรงเรียนและหลักสูตร
รวมทั้งสิ่งที่สอนในโรงเรียน จะต้องเอื้อต่อการปลูกฝังทัศนคติและทักษะในการพัฒนา วิชา
ที่สอนต้องเอื้อต่อการประกอบอาชีพในชุมชนด้วย

แดท (D' Aeth 1978 : 108-110) กล่าวถึงวิธีการใช้การ
ศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนว่า จะต้องมุ่งในเรื่อง

- 1) การเอาชนะความยากจน
- 2) การปรับปรุงคุณภาพชีวิต
- 3) การช่วยสร้างคนระดับสูงขึ้นในชุมชน
- 4) การช่วยให้เกิดบูรณาการของแผนงานต่าง ๆ
- 5) การทำให้เกิดการผลิตอาหารเพียงพอกับการขยายจำนวน
ประชากร
- 6) การลดการว่างงานในชุมชน

วัตสัน (Watson 1983 : 47-59) ได้สรุปเกี่ยวกับการศึกษา
พื้นฐานเพื่อประชาชนในชุมชนว่าประกอบด้วย การศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตครอบครัว การ
ศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตชุมชน และการศึกษาเพื่ออาชีพ

ทองอยู่ แก้วไทรชะ (2521 : 8-17) ได้กล่าวถึงบทบาทและ
ขอบเขตของการศึกษาในการพัฒนาชุมชนว่า ควรจะมีขอบเขตกังต่อไปนี้

- 1) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชั้นความรู้สึก ทัศนคติและทักษะ
เพื่อเพิ่มความสามารถของประชาชนในชุมชน ได้แก่ปัญหาในชีวิตและมีความพร้อมที่จะสนับสนุนการพัฒนาด้วยกันต่าง ๆ ควบคู่กันไป

2) เตรียมประชาชนทั้งในชนบทและในเมือง ให้มีบทบาทในด้าน การพัฒนาชนบท เช่น บทบาทในการผลิตพัฒนากร แพทย์ ครู และพยาบาล

3) ช่วยเหลือให้ประชาชนมีความรู้ สามารถร่วมกำหนดเป้าหมาย ในการพัฒนาและเพิ่มเติมขีดความสามารถของประชาชน ให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน

4) ใช้การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ (ในระบบ นอกระบบ และแบบ ไม่เป็นทางการ อาชีวศึกษาทางสื่อมวลชน) ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาความคิดของ ประชาชนที่เกี่ยวข้องในโครงการพัฒนา

โกวิท วรพิพัฒน์ และบุญสม นาวานุเคราะห์ (2526 : 513) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทไว้ว่า

- 1) หลักการพัฒนาชนบทในด้านการศึกษา มุ่งเน้นที่ตัวบุคคลหรือ ประชาชนในชนบทเป็นสำคัญ
- 2) ลักษณะการจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทนั้น จะต้องให้ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด มุ่งที่จะฝึกประชาชนให้รู้จัก แสวงหาข้อมูลมาไว้ประกอบการคิด และตัดสินใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

จากแนวคิดและหลักการของการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาชนบทได้เป็นอย่างดี ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ด้วยความเชื่อในแนวคิดดังกล่าวนี้ หลาย ๆ ประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย จึงได้มีแนว กิจที่จะใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบท และมีหลักในการจัดการศึกษา พอที่ จะสรุปได้ดังนี้

- 1) ให้ความรู้ด้านวิชาสามัญ และวิชาชีพ
- 2) ส่งเสริมให้มีทักษะ ในการประกอบอาชีพอิสระ
- 3) ส่งเสริมให้มีลักษณะนิสัย แสวงหาความรู้อยู่เสมอ
- 4) ส่งเสริมให้มีความสามารถในการพัฒนาความเป็นอยู่ รู้จักแก้ ปัญหาต่าง ๆ

5) ส่งเสริมให้อนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น

2.2 การใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน

จากแนวความคิดและความเชื่อที่ว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับชุมชนหรือสังคม สามารถทำให้เกิดการพัฒนาได้ หลาย ๆ ประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย จึงพยายามส่งเสริมการศึกษา สร้างสถาบันการศึกษาให้เข้มแข็ง มีความสามารถในการพัฒนา เน้นให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนที่สถานศึกษานั้นตั้งอยู่

ในสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยของรัฐทุกแห่ง ทำหน้าที่พัฒนาชุมชนด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามกฎหมายของมอร์ริส ซึ่งมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2405 (ค.ศ. 1862) โดยกำหนดให้เป็นมหาวิทยาลัยภูมิสงเคราะห์ ทำหน้าที่สนองความต้องการของประชาชนและบริการประชาชน 3 ลักษณะ คือ (ก๊วน ชาวบุญ 2528 : 63)

- 1) สอนนักศึกษา
- 2) สอนเพิ่มเติมให้กับเจ้าหน้าที่และประชาชนในพื้นที่
- 3) ทำการวิจัย

ปรัชญาของมหาวิทยาลัยประเภทนี้มีว่า เสียสละ รับผิดชอบต่อประชาชนด้วยความจริงใจ เพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหาของชุมชน ส่วนวิธีการพัฒนาชุมชนนั้น จะตั้งศูนย์ส่งเสริมขึ้นทุกเมืองหรือทุกอำเภอ ดำเนินการ

สำหรับประเทศไทย นายชวน หลีกภัย (252๘ : 22) กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการมีบุคลากรที่มีความสามารถและมีความรู้กระจายอยู่ตามท้องถิ่นมากกว่าส่วนราชการอื่น ดังนั้นถ้าได้ใช้ทรัพยากรทั้งอาคารสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ และบุคลากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์คือชุมชน มั่นใจว่าจะทำให้การพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลสัมฤทธิ์ผลและควรจะชักชวนให้ประชาชนให้เข้าร่วมกิจกรรม และร่วมใช้ทรัพยากรของโรงเรียนรวมทั้งการพัฒนาบุคลากรด้านพลานามัยด้วย

ด้วยเหตุนี้เอง กรมสามัญศึกษา จึงได้มีโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน (มทช.) ขึ้นโดยให้โรงเรียนขนาดกลางที่ไม่เปิดชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในบางอำเภอที่คัดเลือกไว้ เข้าอยู่ในโครงการนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 และกำหนด

หน้าที่ให้โรงเรียนเหล่านี้ 3 ประการ คือ (สวัสดิ์ อุกมโกวิท 2524 : 31-33)

- 1) สอนและอบรมนักเรียน
- 2) สอนประชาชน
- 3) บริการชุมชน

ปี พ.ศ. 2524 กรมการฝึกหัดครู (2525 : 8) ได้ปรับปรุงโครงการฝึกหัดครูชุมชน ซึ่งมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2498 ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 5 ในแผนงานผลิตครูเพื่อพัฒนาชนบท ใช้ชื่อใหม่ว่า "โครงการฝึกหัดครูเพื่อพัฒนาชนบท" โดยการส่งนักศึกษาฝึกสอนออกสู่ชุมชนตลอดเวลา 1 ภาคเรียน สร้างบทเรียนที่มีส่วนช่วยแก้ปัญหา และช่วยพัฒนาชุมชน ร่วมกับโรงเรียนที่ฝึกสอน จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดบ้านตัวอย่าง หมู่บ้านสหกรณ์ ฯลฯ

แนวคิดในการใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชนบทที่เคยปฏิบัติไว้ชัดเจนคือ โรงเรียนชุมชน (สนั่น อินทรประเสริฐ 2519 : 18) ซึ่งมีความมุ่งหวังเพื่อให้การศึกษาแก่เด็กและผู้ใหญ่ ให้เรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต รู้จักใช้ความรู้ที่ได้จากโรงเรียนไปปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ในบ้านและชุมชนให้ดีขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ก็ได้กำหนดงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้เป็นงานหนึ่งในหน่วยงานของการบริหารโรงเรียน และกลุ่มโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ได้เห็นความสำคัญของงานนี้ และเห็นว่าการทำงานเพื่อชุมชนเป็นงานหนึ่งของโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียน

กล่าวโดยสรุปแล้ว จะเห็นว่า โดยหลักการจัดกิจกรรมของโรงเรียนชุมชนในอดีต หรืองานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีลักษณะคล้ายคลึงกับกิจกรรม การเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงในตอนต่อไป

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมในการพัฒนาของประชาชน

3.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมในการพัฒนาของประชาชน

แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ ได้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของปัญหาและความล้มเหลว ในการดำเนินการพัฒนาในอดีตที่มุ่งเน้นบทบาทของคนภายนอก ชุมชน และการลอกเลียนพฤติกรรมการพัฒนาจากสังคมตะวันตก ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้งความไม่สามารถในการตอบสนอง การแก้ไขปัญหาความยากจนให้แก่ประชาชนต่าง ๆ ในโลกได้ จึงได้มีการเคลื่อนไหว เพื่อจะทบทวนประสพ-การณต่าง ๆ ที่ทำกันมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2513 (ภูมิธรรม เวชยชัย 2527 : 28) นานาประเทศต่าง ก็ได้ให้ความสนใจกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ และให้ข้อสรุปว่า "ประชาชนเองน่าจะเป็นผู้มีส่วนกำหนดในเป้าหมายสุดท้ายในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาในการตัดสินใจรวมไปถึงการประเมินผลว่าดีหรือไม่" แนวคิดเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชน" จึงได้เกิดขึ้นและได้ทวีความสำคัญขึ้นเป็นลำดับมาจนตรานถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ในฐานะที่เป็นหลักการและวิธีการพัฒนา แต่ความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒมายังขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้เพราะคำว่า "การมีส่วนร่วม" (participation) ไม่สามารถให้คำจำกัดความที่ตายตัวได้ ดังเช่น อุนดา นพคุณ (2528 : 102) กล่าวว่า คำว่า "การมีส่วนร่วม" ก็เหมือนกับคำอื่น ๆ ในวงการพัฒนาที่เราได้ยินจนคุ้นหู เช่น หลักการเรื่องตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (Self - reliance) องค์การในระดับตำบล หมู่บ้าน (grassroots) คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น การพัฒนาแบบผสมผสาน (integrated development) การปกครองตนเอง (au tommy) แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันดีว่า การประยุกต์หลักการเหล่านี้ในภาคปฏิบัติ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก เพราะคำเหล่านี้สัมพันธ์กับค่านิยม นิสัย ความเชื่อของบุคคล เป็นเรื่องของจิตพิสัย (affective domain) เป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาและความอดทน ในการสร้างเสริม หลักการหรือคำต่าง ๆ

เหล่านี้ ก็เหมือนกับคำว่า สันโดษ ประชาธิปไตย หิริโอตัมปะ ซึ่งทุกคนรู้จัก เห็นคุณค่า รู้ว่ามีความสำคัญอย่างไร แต่การปฏิบัติมันมีความยากลำบาก แต่อย่างไรก็ตามนักวิชาการสาขาต่าง ๆ หลายท่าน ก็ได้กำหนดขอบเขตของการมีส่วนร่วม ไว้แตกต่างกันออกไป เช่น

ไพรัตน์ เคชะรินทร์ (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ 2527 : 6)

ได้กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

- 1) ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น
ในชุมชน รวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบของวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลด
ปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์คือชุมชน หรือสนองความต้องการ
ของชุมชน
- 3) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อ
ขจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
- 4) ร่วมการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อ
ส่วนรวม
- 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
และประสิทธิผล
- 6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถ
ของตนเอง
- 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม
ให้บรรลุตามเป้าหมาย
- 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษา
โครงการ และกิจกรรมที่ทำได้โดยเอกชนและรัฐบาล ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

แมกซ์ โลว์เคอร์มิลค์ และคัมบลิว โรเบิร์ต โลโทส (Max Lowdermilk and W. Robert Laitos 1980 : 694-700) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 7 ขั้นตอน คือ

- 1) การสำรวจขั้นต้น (Preliminary Reconnaissance)
- 2) การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (Priority Problem Identification Studies)
- 3) การแสวงหาแนวทางแก้ไข (Search for Solutions)
- 4) การกำหนดทางแก้ปัญหา (Assessment of Solutions)
- 5) การปฏิบัติตามโครงการ (Project Implementation)
- 6) การประเมินผลโครงการ (Formal Project Evaluation)
- 7) การพิจารณาทบทวนโครงการหรือดำเนินการให้บรรลุผล (Project Reconsideration of Completion)

สมาคมสาธารณสุขอเมริกา (American Public Health Association 1983 : 35) ได้จำแนกระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับ คือ

- 1) ระดับการตัดสินใจ (decision making) ในระดับนี้ ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการกับกิจกรรม การพัฒนาด้วยตัวของเขาเอง ดังนั้นจึงถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นระดับการรับผิดชอบด้วยตนเอง
- 2) ระดับการร่วมมือ (Cooperation) ในระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือต่อแผนงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอก ซึ่งอาจต้องการความเสียสละจากประชาชนในด้านเวลา ทรัพยากร และแรงงานเพื่อช่วยให้โครงการประสบผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้
- 3) ระดับการใช้ประโยชน์ (utilization) ในระดับนี้ประชาชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์ จากบริการที่โครงการจัดไว้ให้ เป็นการมีส่วนร่วมในระดับการ

ยอมรับบริการเท่านั้น เช่นการเข้าร่วมในโครงการทำหมัน เป็นต้น ซึ่งบางโครงการนั้น ก็มีความตั้งใจเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับนี้เท่านั้น

จากขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังที่กล่าวมาแล้ว ทำให้ผู้วิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมในโครงการของประชาชน โดยยึดเอาแนวคิดของสมาคมสาธารณสุขของอเมริกาเป็นเกณฑ์ และทำการศึกษาในระดับที่ 2 และ 3 คือระดับการร่วมมือ (Cooperation) และระดับการใช้ผลประโยชน์ (utilization) ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็นเพียงระดับการเข้าร่วมในโครงการพัฒนาของประชาชนเท่านั้น เพราะโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท เป็นโครงการที่ริเริ่มจากหน่วยงานภายนอกชุมชน ดังนั้น การที่ประชาชนในชุมชน ให้ความร่วมมือ (Cooperation) และใช้ประโยชน์จากบริการที่โครงการ ฯ จัดไว้ให้ ก็ถือว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีแล้วที่จะทำให้โครงการ ฯ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

3.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเข้าร่วมในโครงการพัฒนาของประชาชน

การจะเข้าใจการเข้าร่วมของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล จะต้องพิจารณาทางด้านจิตวิทยาสังคม ซึ่งแนวความคิดและทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาสังคม จะอธิบายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมมนุษย์ ดังนั้นแนวความคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่นำมาประกอบในการศึกษาครั้งนี้ จึงเกี่ยวข้องกับตัวแปรต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลโดยศึกษาตัวแปรเกี่ยวกับปัจจัยภายในของบุคคล กระบวนการคิดต่อสื่อสาร นอกจากนี้ยังได้พิจารณาตัวแปรที่เกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ถูกศึกษาด้วย ซึ่งแนวความคิดและทฤษฎีที่อธิบายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหรือพฤติกรรม ของมนุษย์ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาสังคม ทฤษฎีการกระทำทางสังคม และกระบวนการคิดต่อสื่อสาร สำหรับแนวคิดแต่ละทฤษฎีมีดังต่อไปนี้

3.2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาสังคม (Social Psychology)

นักจิตวิทยาสังคมได้เสนอข้อคิดเห็นไว้ว่า การที่มนุษย์มีปฏิกริยา สัมพันธ์หรือมีการกระทำต่อกัน (Interaction) ย่อมจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปฏิสัมพันธ์กัน

เป็นกลไกอย่างหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ (product) การปฏิสัมพันธ์กันหมายถึง
 ขบวนการที่บุคคลหนึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น โดยการเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดและกระทำต่อกัน
 พฤติกรรม X ของบุคคลหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม Y ของบุคคลอื่น และผลที่จะตามมาก็คือ
 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ลิปพิท (Lippitt 1964 : 140) กล่าวถึงแรงเสริม
 (forces) ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงว่ามีอยู่ 3 ชนิดด้วยกัน คือ

- 1) แรงบังคับให้บุคคล เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเมื่อ
 เกิดความไม่พอใจกับสภาพเดิมที่เป็นอยู่ และต้องการที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อความอยู่ดี
 ในอนาคต
- 2) แรงต้านทานไม่ให้เปลี่ยน ซึ่งจะคงอยู่หรือจูงใจมิให้
 คนเปลี่ยนแปลง อันสืบเนื่องมาจากความไม่แน่ใจ ไม่รู้หรือไม่สามารถจะเปลี่ยนให้
- 3) แรงต้านทานจากภายนอกซึ่งไม่เกี่ยวข้อง จะชักชวน
 มิให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

เกี่ยวกับแรงเสริมนี้ ลิปพิท (Lippitt) ให้อธิบาย
 เกี่ยวกับการที่จะปรับปรุงระบบบุคลิกภาพ (Personality system or Social
 System) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยของลิปพิท ครั้งนี้ก็คือเขาอธิบายว่าเป้าหมาย
 (Goals) และค่านิยม (Value) เป็นสิ่งซึ่งถึงพฤติกรรมของบุคคล การเปลี่ยนแปลง
 ทัศนคติจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคล ก็ต้องคำนึง
 ถึงทั้งตัวผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้ที่ต้องการจะให้การเปลี่ยนแปลงและที่สำคัญคือแรงต้าน
 (Resistance forces) ซึ่งประกอบด้วยค่านิยม (Value) และเป้าหมาย (Goals)

เอ็ดวาร์ด (David C. Edward 1969 : 196-210) นักจิตวิทยา
 สังคมให้อธิบายว่าในขณะที่บุคคลมีการปะทะสังสรรค์กับบุคคลอื่น ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมที่
 บุคคลจะแสดงออกมาก็คือ "ทัศนคติ" ซึ่งได้แก่ความเชื่อ (Belief) ความรู้สึก
 (Feeling) และรูปแบบของพฤติกรรม (Behavior Patterns) ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือ
 ต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ส่วนฟรี้ดแมน (Freedman 1970 : 246) มองทัศนคติอีกแบบหนึ่ง กล่าวคือ ฟรี้ดแมนอธิบายว่า "ทัศนคติเป็นระบบที่มีลักษณะมั่นคงอันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ประการ คือ

- 1) องค์ประกอบทางด้านความเข้าใจ (A cognitive component)
- 2) องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (A feeling component)
- 3) องค์ประกอบทางด้านแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมหรือการกระทำ (An action tendency) ซึ่งการแบ่งองค์ประกอบของทัศนคติแบบนี้เหมือนกับของซีคอร์ด และแบคแมน (Secord and Backman 1964 : 97-98) ที่ให้แบ่งองค์ประกอบของทัศนคติเป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ (Affective component) องค์ประกอบทางด้านความคิด (Cognitive component) และองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) โดยที่ซีคอร์ดได้อธิบายสั้น ๆ ว่า "ทัศนคติสามารถทำนาย พฤติกรรมของบุคคลได้"

เคลลี เชฟเฟอร์ (Kelly Shavers อ้างถึงใน นีออน กลันรัศน์ 2520 : 148) ได้จำแนกประโยชน์และหน้าที่ของทัศนคติออกเป็น 4 ประเภทอย่างกว้าง ๆ หน้าที่ 1 ใน 4 ประการของทัศนคติคือหน้าที่ในเชิงการแสดงออกซึ่งค่านิยม (The Value expressive function) โดยอธิบายไว้ว่า "มนุษย์เรามักจะสร้างทัศนคติในลักษณะที่ สอดคล้องกับระบบค่านิยม (Value system) ใหญ่ของตนในขณะเดียวกัน การที่บุคคลมี ทัศนคติอย่างไรรัน สະห้อนให้เห็นว่าผู้นั้นมีค่านิยมอย่างไร

3.2.2 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Theory of Social Action) ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่รวบรวมปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของ บุคคล ซึ่งนักทฤษฎีจากสำนักต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยนำมากล่าวไว้ข้างต้น จึงมีผู้คิดรวบรวมกลุ่ม ของปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำของบุคคลขึ้นเป็นทฤษฎี ซึ่งก็ครอบคลุมปัจจัยที่ทฤษฎีอื่นอ้างไว้ มากที่สุด และเป็นทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ในส่วนที่อธิบายถึงปัจจัยภายในของตัว บุคคล ซึ่งทฤษฎีนี้ จานงศ์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2524 : 54-63) ได้อ้างถึง แมกซ์ เวเบอร์

(Max Weber) ที่ได้ศึกษาเรื่องการกระทำของมนุษย์ (Human Action) โดยให้คำจำกัดความการกระทำว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดเผยและลับ ซึ่งบุคคลผู้กำหนดคามีความหมายส่วนตัว แมกซ์ เวเบอร์ (max Weber) กล่าวว่า การกระทำทางสังคมมี 4 ชั้น คือ

1) การกระทำที่มีเหตุผล เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการที่เหมาะสมในอันที่จะบรรลุถึงจุดหมายที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

2) การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการที่เหมาะสมเช่นกัน เพื่อจะทำให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อมการกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรม ศาสนา และทางศิลปกรรมอย่างอื่น เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

3) การกระทำตามประเพณี เป็นการกระทำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงโดยยึดเอาแบบอย่างที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตเป็นหลัก ในพฤติกรรม การกระทำตามประเพณีไม่คำนึงถึงเหตุผล

4) การกระทำที่แสดงด้วยความเสน่หา การกระทำแบบนี้คำนึงถึงอารมณ์ และความผูกพันทางจิตระหว่างผู้ทำกับวัตถุที่เป็นจุดหมายของการกระทำ การกระทำเช่นนี้ไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างอื่นใดทั้งสิ้นนอกจากเรื่องส่วนตัว

จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ได้มีนักสังคมวิทยา คือ วิลเลียม คัมบลิวรีดเดอร์ (William W. Reeder 1971 : 4) นำมาทำการวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคน ว่าการแสดงพฤติกรรมใด ๆ ที่แสดงออกมานั้นย่อมต้องมีจุดหมาย รีดเดอร์ได้กล่าวถึงการตัดสินใจของบุคคลว่า การกระทำของมนุษย์ในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายปัจจัย อาจเหมือนกันหรือต่างกัน ภายใต้สถานการณ์ที่อาจเหมือนกันหรือต่างกันได้ ย่อมขึ้นอยู่กับ การเลือกเหตุผลของผู้กระทำและให้รวบรวมปัจจัยที่ทำให้มนุษย์กระทำหรือไม่กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น เป็นเหตุเพื่ออธิบายถึงการกระทำทางสังคมว่า การกระทำในเรื่องใดของมนุษย์ เรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

ก. ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ประกอบด้วย

- 1) เป้าประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย (Goals) หมายถึงสิ่งที่ผู้กระทำต้องการเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมาย
- 2) ความเชื่อ (Belief Orientation) หมายถึงความถึคความรู้ที่ผู้กระทำเข้าใจในเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นความเชื่อ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และการกระทำทางสังคม และผู้กระทำจะเป็นผู้เลือกแบบของการกระทำให้สอดคล้องกับความเชื่อของเขา
- 3) มาตรฐานค่านิยม (Value Standards) เป็นสิ่งที่ผู้กระทำได้รับมาจากความเชื่อ ทัศนคติ ลักษณะนิสัย อันเป็นพื้นฐานที่จะตัดสินว่าดีหรือไม่ดี ค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมในการชักนำให้ผู้กระทำ (Actors) กระทำให้เป็นไปตามค่านิยมของเขา
- 4) นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habits and Customs) คือรูปแบบของการแสดงออกที่ผู้กระทำได้รับการกระตุ้นมาก โดยมีรูปแบบที่แน่นอนและมีการยอมรับ เพราะมีการวิเคราะห้เหตุผลแล้ว

ข. ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) ประกอบด้วย

- 5) ความคาดหวัง (Expectations) หมายถึงการที่ผู้กระทำเข้าใจและเชื่อว่ามีความคาดหวังในตัวเอง เขาจึงได้กระทำ
- 6) ข้อผูกพัน (Commitments) คือ สิ่งที่ผู้กระทำเชื่อว่าเขาผูกพันที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้น ๆ ข้อผูกพันมีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคม เพราะว่าผู้กระทำตั้งใจที่จะกระทำสิ่งนั้น ๆ เพราะเขาจะรู้สึกว่าเขามีข้อผูกพันที่จะต้องทำ
- 7) แรงเสริม (Forces) คือ ตัวที่ช่วยให้ผู้กระทำนำไปสู่การกระทำทางสังคม เพราะในขณะที่ผู้กระทำตั้งใจที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ นั้น เขาจะรู้สึกว่าเขาได้รับแรงเสริมให้กระทำ

ก. ปัจจัยสนับสนุน (Able Factors) ประกอบด้วย

๘) โอกาส (Opportunity) เป็นความเชื่อของผู้กระทำว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นช่วยให้มีโอกาสเลือกกระทำ โอกาสมีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมที่ผู้กระทำมีส่วนร่วมในการกระทำทางสังคมตามสถานการณ์นั้น

๙) ความสามารถ (Ability) คือการที่ผู้กระทำรู้ถึงความสามารถของตนเองที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ ได้ ความสามารถจะนำไปสู่การกระทำทางสังคม เพราะรู้ด้วยตนเองว่าเขาสามารถที่จะทำได้ในสถานการณ์นั้น

๑๐) การสนับสนุน (Support) หมายถึงสิ่งที่ผู้กระทำรู้ว่าจะได้รับหรือคาดหวังว่าจะได้จากคนอื่น ดังนั้นผู้กระทำจะกระทำเมื่อเขารู้สึกว่าเขามีสิ่งสนับสนุนให้กระทำ

3. กระบวนการติดต่อดสื่อสาร (Communication Process)

กระบวนการติดต่อดสื่อสารนับว่ามีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ในการยอมรับกระทำกิจกรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหนึ่งก็คือ ปัจจัยการติดต่อดสื่อสาร โดยวิธีการแบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งในเรื่องของกระบวนการติดต่อดสื่อสาร โรเจอร์ และชูเมกเกอร์ (Roger and Shoemaker 1971 : 1-40) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการใช้วิธีการสื่อสาร ความรู้กับระดับความซับซ้อนของวิทยาการแผนใหม่ สำหรับวิธีการสื่อความรู้ซึ่งโรเจอร์กล่าวว่า ประกอบไปด้วยกระบวนการของผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดสาร วิธีการสื่อสารและผู้รับสาร ซึ่งแยกได้ 2 ลักษณะ คือ

1) วิธีการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel)

เป็นลักษณะของการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เช่นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

2) วิธีการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel)

เป็นการติดต่อดระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

ฉะนั้น กระบวนการติดต่อดสื่อสาร นับว่าสำคัญมากต่อการแสดงพฤติกรรมในการยอมรับของมนุษย์ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสื่อสารทั้ง 2 ลักษณะที่กล่าวไว้ในตอน

ค้นเป็นแนวทางในการศึกษาวิธีการสื่อสารของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต
ชนบท ว่ามีวิธีใดบ้างมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมในโครงการ ฯ ของประชาชน ซึ่งตัว
แปรดังกล่าวจะปรากฏอยู่ในปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร

4. ความเป็นมาและสาระสำคัญของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต ชนบท

จากการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตามแผนพัฒนาชนบทยากจนของแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2526-2529 ปรากฏผลว่า
โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการสามารถจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคนในชนบท
ได้ผลดีตามนโยบายของรัฐบาล และตามกรอบนโยบายการพัฒนาชนบทของกระทรวงศึกษา
ธิการ คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (กปช.) และคณะกรรมการพัฒนาชนบท
แห่งชาติ (กชช.) จึงมีมติให้ขยายงานโครงการ กศ.พช. ต่อไปในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 6
(ปีงบประมาณ 2530-2534) โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดชื่อโครงการใหม่ว่า
"โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.)" ทั้งนี้จะเพิ่มจำนวนโรงเรียน
ในโครงการ ฯ ออกไปทั่วประเทศอย่างต่อเนื่องกันไปทุกปี รวมทั้งให้การสนับสนุน
ส่งเสริมให้โรงเรียนได้ดำเนินการให้ก้าวหน้าต่อไป เพื่อเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียน
ประถมศึกษาทั่วไปได้

ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในโครงการ ฯ นั้น จะมีการ
เร่งรัดคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท เพื่อให้เพิ่มความสามารถในการให้ความรู้
พื้นฐานเพื่อการพัฒนาคนในชนบท นอกจากจะให้การศึกษาด้านความรู้และทักษะพื้นฐาน
ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ซึ่งมุ่งเน้นกลุ่มภาระงาน และพื้นฐานอาชีพอย่าง
ครบวงจรตามสภาพแวดล้อม และความเหมาะสมของท้องถิ่นแล้ว ยังช่วยพัฒนาให้ประชาชน
ในเขตบริการของโรงเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ตามควรแก่สภาพ โดยจะให้ประสานงาน
สนับสนุนกำลังระดมความคิดและทรัพยากรจากส่วนราชการ และองค์กรเอกชนมาช่วยกันพัฒนา
คนในชนบทที่โรงเรียนตั้งอยู่ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จนสามารถพึ่งตนเองได้ในเวลาอันสมควร
ทั้งนี้จะขยายงานนี้ออกไปในโรงเรียนอื่น ๆ ทุกปี จนเต็มพื้นที่ทุกโรงเรียนในชนบท และให้

กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ฯ ไว้ 5 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการ
 ประถมศึกษาแห่งชาติ 2529 : 56-59)

1. เพื่อส่งเสริมให้ครู ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินการ
 ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาในเขตชนบท ให้เป็นศูนย์กลางประสานงานบริการด้านวิชาการ
 อาชีพ ส่งเสริมการกีฬา ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนพัฒนาบุคลากรและให้การศึกษา
 แก่ประชาชนในด้านวิชาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
2. เร่งรัดคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา ในด้านการจัดโรงเรียนให้เป็น
 ศูนย์กลางการพัฒนาประชาชนให้รู้จักพึ่งตนเอง โดยประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
 ที่มีเป้าหมายในกรพัฒนาชนบทร่วมกัน
3. เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์
 ในการพัฒนาตนเองและสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตได้
4. เพื่อเตรียมนักเรียนที่จะไม่มีโอกาสศึกษาต่อ ให้มีความรู้ความสามารถ
 ในด้านกลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่นให้ครบวงจร และสามารถพึ่ง
 ตนเองได้ตามควรแก้อัตภาพ อันจะช่วยลดปัญหาความยากจนและคนว่างงานได้ตามสมควร
5. เพื่อระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น
 ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาชนบทที่ได้ผลดี มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนา

เป้าหมายของโครงการ ฯ

- 1) คณะครูและผู้เกี่ยวข้องให้ความรู้และการศึกษาแก่ประชาชนในเขต
 บริการของโรงเรียน ตามความต้องการของท้องถิ่นและทางราชการ เพื่อให้สามารถพึ่ง
 ตนเองและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม
- 2) ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับร่วมกันพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการ ฯ
 ให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคนในหมู่บ้าน และให้บริการด้านการศึกษาวิชาชีพ ศิลปวัฒนธรรม
 กีฬา พละนันทนันทนาการ และข่าวสารเพื่อบริการแก่ประชาชนในหมู่บ้านในเขต
 บริการของโรงเรียน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- 1) จัดทำและเสนอแผนงานและโครงการต่อเลขาธิการ กพช. เพื่อพิจารณาเสนอของบประมาณ
- 2) เสนอโครงการในที่ประชุม กพช. เพื่อให้ความเห็นชอบในการอนุมัติจัดสรรงบประมาณ ไปให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด (สปจ.)
- 3) จัดทำโครงการย่อยเสนอขออนุมัติต่อเลขาธิการ กพช. และเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานระดับต่าง ๆ
- 4) จัดสรรงบประมาณให้ สปจ. และติดตามผลการใช้
- 5) ประชาสัมพันธ์ แนวการดำเนินงาน โดยเป็นจังหวัดที่เพิ่งเข้าโครงการ และเผยแพร่ผลงานที่ดีเด่นของทุกระดับ
- 6) ผลิตรายชื่อเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของ สปจ. และติดตามผลการใช้ประโยชน์
- 7) จัดประชุมสัมมนาการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อสรุปแนวดำเนินงานที่เหมาะสมนำไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานทุกระดับ
- 8) สนับสนุนและติดตามผล การจัดฝึกอบรมแบบเข้มและฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะท้องถิ่นของ สปจ.
- 9) นิเทศและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนให้ สปอ./ก. ใ้มีเทศติดตามและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ
- 10) ศึกษาวิเคราะห์ประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงานของ สปจ. สปอ./ก. และโรงเรียนจากเอกสารรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลการนิเทศติดตามผลในระดับต่าง ๆ เพื่อรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เผยแพร่และประชาสัมพันธ์
- 11) ปรับปรุงโครงการและแนวการดำเนินงาน เพื่อเตรียมขยายงานในปีต่อไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

12) ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย หรือขอความร่วมมือจากผู้
บังคับบัญชาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

งบประมาณ

งบประมาณดำเนินการทั้งสิ้น 20,000,000 บาท (ยี่สิบล้านบาทถ้วน)
จำแนกเป็นค่าใช้จ่ายโครงการย่อย 7 โครงการ ดังนี้

- โครงการย่อยที่ 1 สัมมนาการดำเนินงานโครงการ กศ.พช. เป็นเงิน
250,000 บาท
- โครงการย่อยที่ 2 จัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคนในชุมชน
เป็นเงิน 15,000,000 บาท
- โครงการย่อยที่ 3 ผูกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด อำเภอ และโรงเรียน
เป็นเงิน 3,661,600 บาท
- โครงการย่อยที่ 4 นิเทศ ติดตามผลและประสานงานเป็นเงิน 356,560 บาท
- โครงการย่อยที่ 5 นิเทศ ติดตามผลและประเมินผลระดับจังหวัดและอำเภอ
เป็นเงิน 446,840 บาท
- โครงการย่อยที่ 6 ผลิตสื่อและประชาสัมพันธ์ เป็นเงิน 235,000 บาท
- โครงการย่อยที่ 7 ประเมินผลโครงการ กศ.พช. เป็นเงิน 50,000 บาท
ทั้งนี้ขอตัวจ่ายทุกโครงการเท่าที่จ่ายจริง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1) นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้จริงในกลุ่มประสบ
การณ์ โดยเฉพาะกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และ
กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย จะได้รับผลดีมีผลกระทบต่อประชาชนในหมู่บ้าน ประมาณ
3,000 แห่ง จำนวนประชาชนประมาณ 900,000 คน

2) ครูให้ความร่วมมือในการจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคน
ในชุมชนด้านการศึกษาวิชาชีพ ศิลปวัฒนธรรม นันทนาการ พละนันทรมัย และข่าวสารได้

มากขึ้น

- 3) เตรียมนักเรียนที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ ให้มีความรู้ความสามารถในด้าน
กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและครบวงจร
- 4) โรงเรียนสามารถระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการ
พัฒนาคน
- 5) โรงเรียนมีส่วนช่วยลบลบปัญหาความยากจนและคนว่างงานในท้องถิ่นได้ช่วย
จะเห็นได้ว่า โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท เป็นการจัดการ
ศึกษาเพื่อประชาชน และเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการส่งเสริมให้โรงเรียนประถมศึกษาได้มีส่วนพัฒนาชุมชน
อันเป็นที่ตั้งของโรงเรียน ขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนได้มีส่วนในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษา
ที่ตั้งอยู่ในชุมชนนั้นด้วย เพราะโรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของชุมชน การดำเนินงานของ
โรงเรียนในโครงการ ฯ จึงต้องอาศัยการเข้าร่วมของประชาชนในชุมชน ทั้งการเข้าร่วม
ในฐานะให้การสนับสนุนช่วยเหลือร่วมมือในกิจการของโครงการ ฯ และการเข้าร่วมในฐานะ
ผู้รับบริการจากโครงการ ฯ

5. เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่มีผู้สนใจทำการวิจัยเป็นจำนวนมาก ทั้งในสาขา
รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การศึกษา และการพัฒนา และเป็นการวิจัยที่ศึกษาคอบทุก
ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม แต่การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาการเข้าร่วมในโครงการการศึกษา
เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทของประชาชน ซึ่งลักษณะของโครงการเป็นลักษณะที่ริเริ่มจาก
หน่วยงานภายนอกชุมชน จากการศึกษาพบว่า การวิจัยเกี่ยวกับการเข้าร่วมในโครงการ
พัฒนาของประชาชนมีน้อยมาก แต่อย่างไรก็ดี เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย ผู้วิจัยได้
พยายามรวบรวมเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้พอสมควร ดังนี้

จากการศึกษาของ คาฟแมน (Kaufman ข้างถึงใน กรณีศึกษา ชมดี
2524 : 14) พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้

และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการเข้าร่วมของประชาชน

ทัศนีย์ บุญรัตนพันธ์ (2517 : 154) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอายุกับการเข้ามามีส่วนร่วม พบว่า

1) คนที่มีอายุใกล้เคียงกัน ย่อมมีความคิดความอ่าน ความสนใจ ความต้องการ และความสามารถที่ใกล้เคียงกัน สัมพันธภาพในกลุ่มจะดีและพูดคุยกันรู้เรื่องเข้าใจง่าย ทัศนคติคล้ายกัน

2) กลุ่มจะเคลื่อนไหวหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้นำ หากกลุ่มมีผู้นำที่เข้มแข็งก็จะคอยชักจูงหรือผลักดันให้กลุ่มเคลื่อนไหวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ในทางตรงกันข้าม หากกลุ่มให้ผู้นำที่ไม่เข้มแข็ง ก็อาจจะหยุดอยู่กับที่ไม่เคลื่อนไหวได้

จากการศึกษาของกรมการพัฒนาชุมชน (2519 : 60-90) ที่ได้สรุปในรายงานการวิจัยโครงการสารภี ตำบลชวมุง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าบุคคลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในโครงการมีลักษณะน่าสนใจบางประการดังนี้

1) ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุสูงมีแนวโน้มเข้าร่วมเป็นสมาชิกในโครงการมากกว่ากลุ่มประชากรที่มีอายุน้อย

2) ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาย จะเข้าร่วมในโครงการมากกว่ากลุ่มประชากรที่เป็นหญิง

3) ผู้ที่มีการศึกษาสูง เข้าร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาค่ำ

4) บุคคลที่สมรสแล้วและเป็นหัวหน้าครอบครัว เข้าร่วมในโครงการเป็นส่วนใหญ่

5) บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อปีสูง และมีที่ดินถือครองทำมาหากินมาก จะเข้าร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า

6) บุคคลที่เข้าร่วมในโครงการส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในหมู่บ้านนานกว่า

ส่วนในเรื่องเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้บุคคลเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มในโครงการ นั้น พบว่า

1) รายได้เป็นปัจจัยจูงใจทำให้บุคคลเข้าร่วมในกลุ่ม โดยสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ต้องการให้ตนเองมีรายได้เพิ่มมากขึ้น เพราะสมาชิกกลุ่มมีงานอาชีพเพิ่มมากขึ้น มีผลผลิตเพิ่มขึ้น และเนื่องจากสมาชิกกลุ่มได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเจ้าหน้าที่ มีการปรับปรุง การเกษตรดีขึ้น และการคมนาคมดีขึ้น

2) เกียรติ สมาชิกกลุ่มมีความคิดเห็นว่าการที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ในโครงการเป็นสิ่งที่มีความเกียรติ

3) อิทธิพลจูงใจจากเพื่อนบ้าน สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่อยู่ภายใต้อิทธิพลเพื่อน บ้าน เมื่อเพื่อนบ้านเข้าร่วมตนเองก็ต้องการเข้าร่วมในโครงการด้วย

เพทาย วิเศษพจนกิจ (2520 : 42) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความ คาทหวังประโยชน์ที่จะได้รับจากกลุ่มของสมาชิกกลุ่มในโครงการ สารภี-ข้าวmung" ผลการ ศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มมีความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ จึงเข้าร่วม ในโครงการ ฯ โดย

ร้อยละ 83.7 ต้องการที่จะได้รับเงินทุน

ร้อยละ 89.5 ต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น

ร้อยละ 93.8 ต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือในด้านการตลาด

ส่วนความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์ในด้านสังคม โดยการเข้าร่วมใน โครงการ ฯ นั้น พบว่า

ร้อยละ 82.2 ต้องการที่จะมีความเกียรติ

ร้อยละ 94.2 ต้องการมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนสมาชิกด้วยกัน

ร้อยละ 90.3 ต้องการที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่

สุนมมา นาคพงศ์ (2524 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง "ปัจจัยที่มีความ สัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มโครงการกองทุนหมู่บ้าน ตำบลลาดกระบัง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา" ผลการวิจัยพบว่า

1) ปัจจัยทางสถานภาพ เศรษฐกิจและสังคม พบว่า

ก. อายุ มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าหรือไม่เข้าร่วมโครงการ
กองทุนยา โดยกลุ่มที่ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี

ข. ภาวะการเป็นผู้นำในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจ
เข้าร่วมโครงการกองทุนยา

2) ปัจจัยทางด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลพบว่า ปัจจัยทางด้านแหล่งสาร
ความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร ความยากง่ายของสาร ทิศทางการสื่อสาร ลักษณะการรับ
สาร และความมื่อยครั้งในการสื่อสาร มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ
กองทุนยา

3) ปัจจัยทางด้านกลุ่มเหตุผลซึ่งเป็นปัจจัยภายในบุคคลซึ่งได้แก่ เป้าหมาย
ความเชื่อ ค่านิยม นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อผูกมัด โอกาส ความคาดหวัง
และความสามารถ มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการกองทุนยา

4) เมื่อจัดลำดับความสำคัญของตัวแปรทั้งหมดด้วยการหาค่าทางสถิติแล้ว
พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในโครงการกองทุนยา คือ ลักษณะการรับ
รู้ข่าวสารที่เป็นในรูปของการประชุมกลุ่มย่อย หรือประชุมชาวบ้าน

จากงานวิจัยที่สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2526 : 99 อ้าง
มาจาก Gross and Valley 1972) ได้กล่าวว่า ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา
ผู้ใหญ่ เพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเปรียบเทียบกันในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา
โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,853 คน ด้วยวิธีการให้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรม
ทางการศึกษา จากผลการวิจัยทำให้เห็นภาพรวมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางด้านการศึกษา
ผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยอาจกล่าวได้ว่าบุคคลทั้งหลายที่เข้าร่วมใน
กิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ มักจะมีคุณสมบัติต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- 1) เป็นกลุ่มเยาวชนที่มีอายุไม่มากนัก
- 2) มีการศึกษาสูงพอสมควร
- 3) เป็นสมาชิกมากกว่าหนึ่งองค์การ

- 4) มีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา
- 5) เป็นพวกชนชั้นกลาง
- 6) มีแรงจูงใจในการเรียนสูง
- 7) อยู่ใกล้ตัวเมืองและสามารถเดินทางได้สะดวกกว่า
- 8) เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการใช้เวลาว่าง
- 9) มีความสามารถในการเข้าสังคมได้ดี
- 10) มีบทบาทในการให้บริการด้านอื่น ๆ

วีระ กองแก้ว (Weera Kong Kaew 1973 : 120-128) ได้วิจัยเรื่อง "การยอมรับสมาคมชาวนาของชาวนาในพิทาลากูมา ประเทศฟิลิปปินส์" (The Adoption of Farmer Association Among Farmers in Pitalaguma Philippines) พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมในกลุ่มคือ

- 1) ต้องการได้รับประโยชน์ และความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ เช่น รายได้เพิ่มขึ้น ผลผลิตเพิ่มขึ้น
- 2) สวัสดิการช่วยเหลือจากรัฐบาล โดยผ่านกลุ่มชาวนาเป็นแรงชักนำให้เข้าร่วม โดยเฉพาะการช่วยเหลือที่ตรงต่อความรู้สึกต้องการของพวกเขา
- 3) ชาวนาที่เข้าร่วมในกลุ่มอยู่ก่อนแล้ว มักจะเป็นปัจจัยให้เข้าร่วมในกลุ่มอีกต่อไป
- 4) การเข้าเยี่ยมชมอย่างใกล้ชิดถึงบ้านชาวนา ของเจ้าหน้าที่มีอิทธิพลทำให้พวกเขาเข้าร่วมในกลุ่มมาก

เมื่อพิจารณาจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่รวบรวมมาพอเป็นสังเขปนี้พอจะกล่าวได้ว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมในโครงการพัฒนาของประชาชน ย่อมต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ร่วมกัน แม้ว่าตัวแปรในปัจจัยต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมในโครงการพัฒนา ในลักษณะแตกต่างกันก็ตาม แต่พอจะประมวลสรุปเป็นปัจจัยต่าง ๆ ได้ 4 ประการ คือ

- 1) ปัจจัยด้านสถานภาพส่วนตัวของประชาชน
- 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม
- 3) ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร
- 4) ปัจจัยด้านเหตุผลของบุคคลที่ทำให้เข้าร่วมในโครงการ ฯ

และจะเห็นได้ว่าการวิจัยที่เกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วม
 ในโครงการที่ใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนของประชาชน ดังเช่นโครงการ
 การศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยังมีน้อยมาก จึงน่าจะมีการศึกษาโดยใช้ตัวแปรใน
 ปัจจัยต่าง ๆ ทั้ง 4 ประการ ทั้งนี้เพราะโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
 เป็นโครงการที่ใช้โรงเรียนประถมศึกษาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน
 ดังนั้นจึงเป็นโครงการที่มีส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น และ
 สร้างผู้นำชุมชนที่ห่างไกลความเจริญ อีกทั้งผลการวิจัยอาจใช้เป็นแนวทางในการวางแผน
 ปรับปรุงโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ให้เป็นศูนย์กลาง
 ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย